

E L I N T É Z É S

(A TÁSZOKTETŐI ROVÁSÍRÁSOS KÖVEK
FELFEDEZÉSÉNEK TORTÉNETE ÉS EGYEBEK.)

Í R T A:
ID. JÓSA JÁNOS

SZEGED, 1938.

ABLAKA GYÖRGY KÖNYVNYOMDAJA SZEGED, KÁLVARIA UCCA 14. TELEFON: 10-84

XB 50420

X 44052

ELŐSZÓ.

„Az igazság megszabadítja az igazakat,
és a gonoszok ármányaikban fogatnak meg.“

Pred. XI. 6.

Az 1913. évi április hóban id Józsa Sándor ditrói (Csik vm.) igazgató-tanító, adott alkalomból felhívta a közfigyelmet hírlapilag a Ditró határán lévő T á s z o k t e t ő nevű hegyen, általa már korábban felfedezett székely rovásírásos kövekre, amely köveket ugyanazon év nyarán, július hóban, megmutatta Kémenes Antalnak is, akit e célból magával vitt a Tászoktetőre. A kövek megmutatása után csakhamar az a hír járta be a lapokat, hogy Kémenes Antal fedezte fel azokat a köveket. Ezt a téves hírt azonban dr. Kovács István kolozspári archeológus, aki mint az Erdélyi Nemzeti Múzeum kiküldötte, a köveket lerajzolta, lefényképezte, alaposan megcáfolta az emlékek leletkörülményeit, felfedezését, fényképezését ismertető magyar és francia nyelven megírt s az Erd. Nemzeti Múzeumban az 1914. év elején megjelent dolgozatában. Ezt Kémenes Antal is tudomásul vette — mint alább ki fog tűnni, — az ellen nyilvánosan soha egyetlen szót sem emelt, mert nem is lehetett. Így zárult le ez a kérdés 1914-ben.

1937-ben azonban egy fölmerült ötletből kifolyólag, a szegedi Hargitaváralja felelős szerkesztője és maga Kémenes Antal is, hirdetni kezdték, hogy Kémenes a felfedező, ő fényképezte le és ő ismertette meg a tudományos világgal a kérdéses emlékeket. Azt hitték, hogy nincs immár senki, aki ellenőrizze a terjesztett téves hírt. Én azonban, ismervén a tényállást, nyíltan megírtam, tények felsorolásával, személyeskedés nélkül, hogy n e m K é m e n e s, hanem i d. J ó z s a S á n d o r a felfedező (cikkem alább szóról-szóra közölve). Ők jól tudják, hogy nekem igazam van. Éppen azért a legdurvább módon támadtak meg a szegedi Hargitaváraljában, hogy közönséges ráfogásaikkal, meggyanúsításaikkal a tájékozatlan olvasók előtt jóhízeműségemet, szavahihetőségemet és tisztességemet lerontsák; ehhez még életemeim számát is segítségül vették, érthető célzatossággal fölelmegetvén, hogy én immár 86 éves aggastyán vagyok. Hogy mi céljuk volt ezzel, az elég világos.

E füzetben közölt hiteles adatok — melyeknek közzétételére ők kényszerítettek rá, — mindenben feltárják a valót. Hadd beszéljenek tehát a tények.

Szeged, 1938. február hóban.

id JÓSA JÁNOS.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000384877

I.

A tászoktetői feliratos kövek leletkörülményei, felfedezése, fényképezése.

(Dr. Kovács István archeológus dolgozatának bevezető része. Megjelent a „Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából” című folyóirat 1914. évi első füzetében. Megjelent különlenyomatban is. Címe: A tászoktetői sziklakarcolatok Csik vármegyében.)

„Az Archeológiai Értesítő 1913. évi folyamának 468. lapján e tárgyban rövid tudósítás jelent meg, melybe az emlékek felfedezését, fényképezését illetőleg tévedések csúsztak be. Ezeket helyesbítendő, az emlékek felfedezésének körülményeit terjedelmesebben ismertetjük, semmint az különben szándékunkban lett volna.

„A figyelmet az emlékekre a konstantinápolyi székely rovásírásos emlékek felfedezésével, megfejtésével kapcsolatosan megjelent publikációk terelték rá. *Sebestyén Gyula* a konstantinápolyi emlék ismertetését a *Vasárnapi Ujság* 1913. évi 17. számában alig tette közzé, a *Pesti Hirlap* 1913. április 27., vagy 28-iki számában már meg is jelent az a napi hír, melynek nyomán utóbb az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtára a tászoktetői emlékek megtekintésére és megmentésére e sorok íróját küldötte ki.

A *Pesti Hirlap* említett napi híre a Csik vármegyei Ditró község határában fekvő *Tászoktató* nevű hegy szikláira hívta fel a figyelmet, melyeken a tudósítás szerint, hún-székely írásjegyekhez hasonló vésetek igen nagy számmal találhatóak. A napi hír arról is említést tett, hogy a sziklák legjelentősebb részét egyik ditrói kereskedő — alatta Atilla kincseit keresve, — levegőbe röpitette ugyan, de ennek ellenére a Tászoktetőn még sok írásos emlék található, melyekről bővebb fölvilágosítással id. Józsa Sándor ditrói igazgató-tanító szolgálhat, aki az emlékeket már régóta ismeri.

Hivatkozással e napihírrre, Józsa igazgató úrtól privát levélben kértem körülményesebb felvilágosítást a felíratok természetéről, a betűk formáiról s egyben jeleztem, hogy amennyiben válasza alapján az emlékeket arra érdemesnek találom, az *Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtára* igazgatójának, dr. *Pósta Béla* egyetemi tanár úrnak a leletről jelentést teszek, hogy hatáskörében az emlékek megtekintése, megmentése végett intézkedhessék.

Józsa igazgató úr május 7-éről keltezett első válaszában arról értesített, hogy levelemre tárgyilagos választ csak akkor adhat,

ha a helyszínéről a hó eltakarodott és így az emlékek hozzáférhetőkké válnak.“

(Én ugyancsak 1913. május 7-éről keltezve, levelet kaptam id. Józsa Sándortól, melyben a kérdésre vonatkozóan szóról-szóra ezeket írja:

„Itt Ditró határán egy volt erdőhelyen egész rakás kő van sorjába rakva s egyik oldalukon vésett írások, de nem lehet tudni, miféle írás, úgy hiszem, hún-írások lesznek. A Múzeumtól felkértek, hogy rajzoljam le s aztán az Erdélyi Nemzeti Múzeum költségén kiszállás lesz. Lehet, hogy egy hún temető van ott. Ha a hó elmegy, kiszállok emberekkel s lerajzolom az írást. Küldd el nekem a hún-székely ABC betűit, hátha igen fontos lelet lesz itt.“ (A kövek betűivel való összehasonlítás végett kérte eme betűket id. J. J.)

„Józsa igazgató (1913.) július 24-éről keltezett második levelében terjedelmesen ismerteti a Tászkotetőn általa felkeresett írásos emlékeket, azoknak véseteiből „abc“-szerű jegysorozatokot állít össze és egyben a gyergyói székely tulajdonjegyekből is mutatványokat ad s mindkettőről megjegyzi, hogy azok a hún-székely róvás-írás betűformáival sok helyen meglepő egyezést mutatnak. E levelében említi, hogy az emlék megtekintésére vejét, Kémenes Antal főgimn. tanárt is magával vitte. Vett szíves értesítésére a Múzeum igazgatóságának megbízása értelmében igazgató úrral tudattam, hogy augusztus 3—5. közt a Múzeum megbízásából az emlékek megtekintésére Ditróba érkezem. Július 30-ról keltezett levelében a kiszállás bejelentését Józsa igazgató úr örömmel vette tudomásul s egyben értesített, hogy Ditró más határrészeiben is található hasonló feliratos emlékek, így: a *Fekete-sarkon*, az *Ortopapatakán*, *Tatár-havason* és *Barlang* nevű határrészen. E levél vételét követő napon vette a Múzeum igazgatósága Kémenes Antal főgimn. tanár úr július 31-ről keltezett levelét, melyben bejelentette, hogy az általa összegyűjtött gyergyói családnevekből sikerült neki az ősi róvás-írás „abc“-jét teljes egészében összeállítani és egyben tudatja, hogy Ditró *Barlang* nevű határában felfedezett egy róvás-írásos kőemléket, „melyről őt a konstantinápolyi újabban felfedezett róvás-írásos nyelvemlékekkel külső formai szépség tekintetében is felérő róvás-írásos sort sikerült“ lemásolnia. Egyben tanácsot kért, hogy e kő írásos részét ne fűrészeltesse-e le, mert az út közelsége miatt épségben maradása veszélyeztetve van.

Ditróba augusztus 4-én délelőtt érkeztem, ahol előbb Józsa igazgató úrral, dr. *László Ferenc* barátommal és *Csutak Vilmos* atyámfiaival találkoztam. A felfedezésekről a székelyföldi napilapokban ismételtén megjelent híradások nyomán, az általam kért terminusra érkeztek Ditróba. Céljuk ugyanaz volt, mint az enyém: az emlékek megtekintése.

Id. Józsa Sándor igazgató úr előzékeny, szíves fáradozásával már előbb kieszközölte, hogy pár fogatot a cél nemes voltára való tekintettel — maga a község bocsát rendelkezésre. Minden a lehető legjobban elő volt készítve, csupán az időjárás nem kedvezett.

Özönével szakadt az eső s az idő annyira hűvös volt, hogy Józsa igazgató úr vendégszerető házánál fűtött szobában készülődtünk a fásasztónak ígérkező útra.

Csak röviden jelzem, hogy még az nap megtekintettük a levélben utólagosan bejelentett emlékek közül a *Fekete-saroknál* és a *Barlang* nevű határrészben lévőket, de nagy sajnálatunkra, az első helyen a sziklafalakon csak természetalkotta határozatlan vonalakat konstatálhattunk, a második helyen pedig a részben faragott, sírkő alakú kövön mást, mint TÖRÖK nevet, „188?“ évszámot (?) és néhány egymáson át bekarcolt latin kis és nagy betűt, nem sikerült felfedeznünk.

Az első nap eredménytelensége azonban nem kedvetlenített el, annál is inkább, mert a határozottabb formájú feliratokat Józsa igazgató úr már kiszállásunkat megelőzőleg a Tászkotetőn, jelezte. Ez utóbbiakat csak a kiszállás bejelentése után futólag keresték fel.

A Székely Nemzeti Múzeum őrei eltávozván, így augusztus 5-én csupán Kémenes Antal főgimn. tanár és ifj. Józsa Sándor tanító úrak társaságában (Józsa igazgató úr betegsége miatt nem jöhetett velünk), mentem a Tászkotetőre, hová magammal vittem két fényképező készüléket a kövek mosásához szükséges keféket és pacskolatok készítéséhez egyéb felszereléseket.

Csakhamar kitűnt, hogy fáradozásunk ez alkalommal nem volt hiábavaló, hogy a *Józsa igazgató úr által a Pesti Hírlap napi hírében jelzett „íratos“ emlékek valóban léteznek, mert az alább közlendő karcolatokat, véseteket a Tászkotető sziklatömbjein találtuk.*

A nagy távolság, de főleg a nehezen járható hegyi utak okozta késedelem miatt alig jutott idő arra, hogy aznap két kőnek a karcolatairól fényképfelvételt és pacskolatokat készítsék. Késő délután azzal az elhatározással tértem haza, hogy másnap korán reggel újólaj eljövök s a helyszínén éjszakázva, még két napot fordítok az „íratos“ kövek felkeresésére és a vésetek lemásolására. Ugyis történt. Másnap Kémenes Antal tanár úr és Csibi István szekeres társaságában újólaj a Tászkotetőre mentem, ahol két napon át együttes erővel fáradoztunk azon, hogy a helyükből részben kimozdított köveket a fényképezésre és pacskolatok készítésére alkalmas helyzetbe mozdítsuk és azok véseteiről rajzokat készítsünk. A Tászkotetőt augusztus 7-én abban a tudatban hagytam el, hogy megbízásomnak a körülményekhez képest eleget tettem.

Mielőtt az emlékek leletkörülményeit és ismertetését megkezdénem, kötelességemnek ismerem, hogy id. Józsa Sándor igazgatótanító úrnak, mint aki egyrészt nemes lelkesedéssel felhívta az emlékekre a figyelmet, másrészt pedig állandó erkölcsi támogatásával megkönnyítette munkámat, valamint Kémenes Antal volt csikszeredái, ma szentgotthárdi áll. főgimn. tanár és ifj. Józsa Sán-

dor tanító uraknak, mint akik fáradságos munkában állandó támogatásukkal nagy segítségemre voltak, — e helyen is köszönetet mondjak.“

*

A közlöttekéből látható, hogy dr. Kovács István híven beszámol Kémenesnek a kiszállás kori szerepléséről. Világos az is, hogy Kémenes maga írta meg július 31-én, hogy ő hol és mit fedezett fel, bár azokat a helyeket is id. Józsa S. már korábban megjelölte, ahol azonban a köveken semmiféle felírást nem találtak. Tény az is, hogy id. Józsa Sándor Kémenesnek 1913. július 22., vagy 23-án megmutatta a tászoktetői írásos köveket (a nap nincs megjelölve, de július 24-ike előtt történt, mert július 24-én Józsa már elküldötte dr. Kovácsnak a betűk rajzait), amit Kémenes soha sem is tagadott. Kémenes tehát 1913. július hónapban külön kutatást nem is végezhetett, ezt igazolják az alábbi hírlapi cikkek is, mert már július 25-én el kellett küldeni a tudósítást, hogy az már július 27-én megjelenhessen az *Alkotmányban* és a *Magyarországban* egy napon. (L. a lapokat a 20. lapon.) De Kémenes tászoktetői állítólagos felfedezéséről nem is szólott soha addig, míg a hír az ő állítólagos felfedezéséről a lapokban el nem terjedt, hozzám sem fordult addig helyesbítésért. Pedig ha ő lett volna a tászoktetői felfedező, lehetetlen és hihetetlen, hogy ő, mikor mint írja „nagy örömmel és érdeklődéssel“ olvasta a konstantinápolyi róvásírás felfedezéséről a hírt 1913. április hóban; lehetetlen, hogy ő még nagyobb örömmel és lelkesedéssel ne sietett volna publikálni, hogy ő is fedezett föl értékes dolgot a Tászoktetőn. De ez nem történt meg, ismétlem, mindaddig, míg id. Józsa neki meg nem mutatta a köveket és a lapok álhíre meg nem jelent. Az *Archeológiai Értesítő* szerkesztője is az álhír folytán fordult Kémeneshez (erről még lesz alább szó). Kémenes aztán cikket írt s azt rajzokkal és fényképmásolatokkal felszerelve, elküldötte az Arch. Ért. szerkesztőjének.

Az Arch. Ért. 1913. évfolyamában, a decemberi 15. számban, 467—469. lapokon „*A székely róvás-írás emléke*“ című cikk írója, felsorolván a régebbi emlékeket, a 468. lapon így folytatja:

„Legújabbán dr. *Sebestyén Gyula* tudósunk a bolognai egyetemi könyvtárban *Marsigli* íratai között fedezett fel székely róvás-írásos emléket.

Eredeti voltánál fogva ennél is fontosabbak azon székely róvásos kövek, melyeket a *nyár folyamán fedezett fel Kémenes Antal*, előbb csikszeredai, majd szentgotthárdi, most pedig gyergyószentmiklósi áll. főgimn. tanár, a ditrói *Tászoktetőn*, *Zsedán-patakán* és *Tatárhegyen*. Egyelőre csak a *tászoktetői emlékköveket tanulmányozhatta*; de ezt sem fejezhette be a kellemetlen esőzések s időközben Szentgotthárdra történt áthelyezése miatt. De már eddigi észleletei is rendkívül becsesek. *A tászoktetői kövek jegyeiről másolatot készített, részben le is fényképezte*. Ismertető cikkét

az Arch. Ért. füzetében fogjuk adni, s azért itt egyelőre csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy a még fejtelen jegyek, melyek közt egyik-másik még közelebb áll a nagyszentmiklósi lelet ruháihoz, mint a székely betűk ismert alakjaihoz, az ú. n. Salamon pecsétjével vannak tarkázva, ami alighanem arra vall, hogy minden eddigi székely róvásos emléknél régiebbek a tászoktetői feliratok.“

Azonban Kémenesnek már első lépésénél megtörtént a baj. Az *Arch. Értésítő* ugyanis 1914. évi február 15. számában „Tászoktetői leletekről (Csik vm. Ditró község határán)“ cím alatt a szerkesztő, Nagy Géza, megjegyzéseit közli a 110—112. lapokon:

„A múlt év nyarán, — írja a szerkesztő, — a *Sepsiszentgyörgyön* megjelenő „*Székely Nép*“ július 29-iki száma után az a hír járta be a lapokat, hogy Kémenes Antal csikszeredai tanár Ditró határában olyan emlékköveket talált, melyeken ősi székely betűkkel egész könyvtárra való fölirat van, ezekről másolatokat is készített s jelentést tett a Nemzeti Múzeum igazgatóságához, hogy ásatásokat kezdjen azon a helyen, mert ott nagyon sok, már eltemetett föliratos kő mutatkozik. A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságánál azonban mit sem tudnak Kémenes úr jelentéséről (nagy későn értesültem, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum igazgatóságához fordult) s azért tőle magától kérdezősködtem a dolog mi-
benléte felől, melyre aztán az alábbi cikket kaptam *rajzokkal és fényképmásolatokkal* ellátva. Már a cikk ki volt szedve és teljesen elkészítve az *Archeol. Ért.* februári füzete számára, amikor január közepén tudomásomra jutott, hogy a Tászoktetőn nemcsak Kémenes úr tett kutatásokat, hanem Kolozsvárról *dr. Kovács István osztály-archeológus* és *Sepsiszentgyörgyről* a Székely Nemzeti Múzeum részéről *dr. László Ferenc* és *Csutak Vilmos* tanár urak is, sőt a fényképfelvételek Kovács úrtól valók s az Erd. Nemzeti Múzeum tulajdonát képezik, melyeknek közzétételét magának tartotta fenn Kovács úr; szükségesnek láttam tehát, hogy elhalasszam a cikk közlését s esetleg kiegészítsem az említett urak megjegyzéseivel és tapasztalataival, akiknek megküldtem a cikk kefelelyomatát. Kovács úr az Erd. Múzeum kiadványaiban fog beszámolni kutatásainak eredményéről, melyeket még nem tart befejezettnek s a nyáron folytatni szándékozik. Így sajnálatomra kénytelen vagyok nélkülözni a fényképmásolatokat s pusztán Kémenes úr rajzaira kell szorítkoznom.“

Csutak és *László tanárok* arról értesítik, hogy *augusztus 4-én* jártak a *Barlang* nevű erdőrészen, *Kövespatakon*, stb. zuhogó záporban, bokáig érő sárban, de *egyetlen feliratos követ sem találtak*. A *Tászoktetőn* lévő székelybetűs jegyekkel televesett köveket azonban már nem látták, a rendkívül kellemetlen időjárás miatt a különben is *nehézen megközelíthető helyet nem keresték föl*, stb.

A szerkesztő aztán közli Kémenes cikkét. Többek közt ezeket írja Kémenes: „A Tászoktetőn kb. 350—400 négyzetméter kiterje-

désű az a térség, ahol a *nyár folyamán* (1913.) *Ditró határán végzett kutatásaim alkalmából vésetes kőemlékekre találtam*, stb.

Mikor már a hír a tászoktetői felírást kövek felfedeztetésére vonatkozóan a Kémenes nevével kapcsolatban elterjedt a lapokban, az Arch. Értesítő szerkesztőjéhez beküldött cikkében is úgy állítja be a dolgot Kémenes, mintha ő egyedül járt volna a Tászoktetőn, egyedül kutatott volna és ő és egyedül fedezte volna föl a köveket. Ő fényképezte volna le; a fényképmásolatokat, mint saját felvételeit küldötte fel az Arch. Ért. szerkesztőjének. Most immár hozzám is „*helyesbítésért*“ fordul. Megjegyzem, hogy dr. Kovács István dolgozata még ekkor nem jelent volt meg, mert az hosszabb tanulmány.

1914-ik év január 7-éről keltezte a következő levelet írja nekem *Kémenes Antal*:

K. János bácsi!

Hálásan köszönöm küldött munkáját. Ugy ezt, mint az előbbi nagy tudományos apparátussal s jeles elmeélel megírt értekezéseit élvezettel és tanulsággal olvasgatom. A most küldött munkájára jelen kiadandó munkámban szándékom van hivatkozni, s alkalomadtán valamelyik tudományos szaklapban ismertetni, s kiemelni érdemeit. Egy kis helyreigazításra azonban felkérem J. bácsit. Ne vegye rossz néven. *Köztudomás szerint, — amint erről a fővárosi lapok is megemlékeztek a nyáron, — a gyergyói felíratos köveknek én vagyok a felfedezője, nem apósom.* Igen kérem J. bácsit, félreértések elkerülése végett, a tévedést az el nem küldött példányokban 1. tolljavítással, 2. hírlapi közleményben helyreigazítani szíveskedjék. Ugy gondolom: az lenne leghelyesebb, hogy J. bácsinak *helyreigazító cikkét*, munkámban, melyben röviden *felfedezésemről is megemlékezem*, idézném.

A helyreigazító cikket a „Közművelődés“, vagy az „Ellenzék“-nek szeretném, ha küldené, J. bácsi.“

Kémenesnek e kérése meglepett, Válaszom olyan forma volt, hogy én voltaképen az ügyet nem is ismerem. Én csak annyit tudok, hogy id. Józsa S. Gyergyóban már régebben fedezett föl fölírásos köveket. A dologba illetéktelenül nem avatkozhatom. Többé nem volt szó róla. Én folytattam tanulmányaimat (1914-ben két füzetem jelent meg).

Kémenesnek fennebbi kérése folytán én az 1914. évi június hó elején mégis *kérdést intéztem id. Józsa Sándorhoz, hogy hát mi történt*, miért kér tőlem Kémenes olyan furcsa „*írásbeli helyesbítést*“? hiszen én erre nem vagyok illetékes (t. i. 1913-ban megjelent „*Adalékok a székelyek régi történetéhez*“ című munkámban megírtam, hogy id. Józsa Sándor Ditróban hún-székely betűkkel teleírt köveket fedezett fel (i. m. 42—73. l.). Kémenes hát arra kért, hogy javítsam úgy ki, hogy ő a felfedező (l. a levelet fentebb). Munkámban azonban csak tévedésből áll, hogy 1913-ban

fedezte fel id. Józsa, mert akkor csak a közfigyelmet hívta fel a kövekre, a felfedezés már az előtt megtörtént, mint ezt már fennebb láttuk. Munkámban arról is volt szó, hogy a székelyeknek külön nemzeti betűik és írásuk is volt, s ennek mintegy igazolásaképpen említettem föl a felfedezést; de a felfedezés idejét tévesen.

Kérdésemre id. Józsa Sándor 1914. évi június hó 10-ről keltezve, Ditróból levelet írt nekem Szamosújvárra, Levelében felháborodva írja nekem a következőket:

„Kémemes azt kívánta tőlem, hogy hirdessem ki, hogy ő (Kémenes) fedezte fel a ditrói írásos köveket, de már egy évvel előbb a Nemzeti Múzeum vezetőségének, — mielőtt ő tudott volna a kövekről, — írtam volt, hogy vizsgálják meg a ditrói határon lévő írásos köveket, mert az arányosítással egyeseknek jutott a hely s kitisztítják a területről a köveket, tehát — azt akarta, hogy én hazudjak, a mi világos lett volna, ha ráállok és magam cégérnek tettem volna ki magamat, hazugul. Belebolondult a hírnév szerzésbe“ . . .

Ime, tehát már itt kitűnik, hogy nem ő a felfedező, s ezt jól tudja ő most is, tehát tudva valótlanul hirdet magáról most is — szerkesztő társával együtt.

Ha már most egybevetjük Kémenesnek fennebbi helyesbítést kérő sorait id. Józsa Sándor eme nyilatkozatával, nagyon kísért a feltevés, hogy Kémenes engem akart kijátszani — apósával szemben.

Világos, a dátumok is igazolják, hogy amit idáig felsoroltam, mind a békeidőben, a háború kitörése előtt történtek (l. erről még alább). Egyetlen levelet kaptam id. Józsa Sándortól a háborús időben, melyben még egyszer fájdalommal említi föl Kémenes szomorú esetét. E levél 1915. január 9-éről van keltezve. Ebben főlemlíti, hogy a testvérek fiai közül kik rukkoltak már be. (Meggjegyzem, hogy öten voltunk fiútestvérek, az öt fiútestvérnek tizennégy (14) fia vett részt a háborúban, egy hősi halált halt a harctéren, sebesülések is történtek.) Eme január 9-iki levelében azt is megírja, hogy Kémenes is bevonult, mint fájdalmas emléket főlemlíti, hogy *„Kémenest a hún-írások dicsőség-vágya csaknem örüllté tette volt s még engem is hazugságba akart erőszakolni a hún-írások kérdésénél; de ezt nem tehettem, miután éppen a hamisság ellen harcolunk mindig.“*

Id. Józsa Sándor ismertetett levelén kívül többé nem történt említés a tászoktetői felfedezésről, miután dr. Kovács István 1914-ben megjelent dolgozatával, mint már láttuk, a felfedezés kérdését teljesen tisztázta, nyilvánosan, s ezt, mint már említettem, Kémenes is tudomásul vette s az ellen soha szót nem emelt, mert nem is emelhetett. Lássuk tehát, mi történt csaknem egy negyed század múltán, napjainkban a kérdés körül.

II.

A szegedi Hargitaváralja 1937. évi augusztus 12-iki számában ifj. Jónás Jánostól „*Székely történelmi tanszék a szegedi egyetemen*” című cikk jelent meg. Megvallom, a cím olvasása kellemesen lepett meg. Érdeklődéssel olvastam aztán a cikket annál is inkább, mert a cikk szerint „a felállítandó székely tört. tanszék gondolatának zászlóvivője: a szegedi egyetem”. A cikknek következő (i. HV. 2—3. l.) része azonban gondolkodóba eített: „*Községünk figyelme a csonkahi székelység neves írója, lapunk főmunkatársa, dr. Kémenes Antal főgimn. tanár felé fordult, aki megkeresésünkre azt a felvilágosítást adta, hogy abban az esetben, ha a kultuszminisztérium magáévá teszi elgondolásunkat, hajlandó volna a jelzett célkitűzések megvalósítására tudását, tollát, hazafias, lángoló lelkesedéssel rendelkezésre bocsátani.*”

Jól ismerve már az előzményeket s a „felfedezés” történetét is, a HV. községének „figyelmét” nem tartottam szerencsésnek. A HV. szerkesztője ugyan felsorolja, hogy mi mindent tud, mi mindent ismer a kiszemelt úr (i. h. 3. l.), de azok a székely történelemmel nincsenek kapcsolatban, s aztán, hogy a székely sajtóban székely kérdésben kötetekre menőt alkotott volna a kiszemelt. De miket alkotott? arról szó sincs. Maga Kémenes is csak annyit ír (i. h. 3. l.): „*Székely rovásírás és a tulajdonjegyek*” címmel 1914-ben könyvet írtam és rávilágítottam benne a rovásírás és a ma is használatban lévő tulajdonjegyek közötti kapcsolatra. 1913-ban a ditrói (Csik om.) Tászoktetőn székely rovásírások emlékeit fedeztem fel (?), melyek dr. Nagy Géza tudósunk feltevése szerint a legrégebbiek, stb.” Aztán: „1922-ben felolvasást tartottam Budapesten” — de az sem a székely történelemről, hanem a rovásírásról szól. A HV. szerkesztője pedig a HV. 1937-iki szeptember 23-iki számában kiemeli, hogy „*Kémenes ismertette meg a tászoktetői felfedezést a tudományos világgal*” stb. Tulajdonképpen tehát székely történelmi érdeme a híres felfedezés lett volna ha t. i. ő fedezte volna fel; de, mint láttuk, éppen e kérdésben vészett legtöbbet.

A felsorolt okok miatt tehát cikket írtam a Szegedi Új Nemzedék 1937. november 7-iki számában s *nyíltan kimondottam*, hogy nem Kémenes a felfedező. Tényeket soroltam föl, minden személyeskedés nélkül, tapintatosan. Azt hittem, észretérnek s elhallgatnak. Csalódtam.

Már az eddig felsoroltak is igazolják, hogy alapos okom volt cikkem megírására, sőt kötelességem volt azt megírni.

Cikkemet szóról-szóra itt közlöm:

„Ki fedezte föl a tászoktetői hún felírású köveket?”

A *Székelységben* is olvastam s a szegedi *Hargita-Váralja* augusztusi számában s azután következő más számában is azt

olvastam, hogy a ditrói (Csik vm.) tászoktetői hűnfelírású köveket *dr. Kémenes Antal* fedezte föl az 1913. év nyarán. Ez téves állítás. Azokat a köveket néhai *id. Jósa Sándor* ditrói igazgató-tanító fedezte fel, még pedig jóval 1913. év előtt, mikor Kémenesnek még nem volt tudomása azok létezéséről. Jósa igazgató 1913. előtt már egy évvel írt a Nemzeti Múzeumnak, hogy vizsgálják meg eme felírásos köveket.

De ez emlékekre a figyelmet mégis voltaképpen a konstantinápolyi székely rovás-írásos emlék felfedezésével kapcsolatosan megjelent publikációk terelték reá. A *Vasárnapi Ujság* 1913. évi 17. számában jelent meg emez emlék ismertetése. Erre aztán *id. Jósa S.* a *Pesti Hirlap* 1913. évi április 27., v. 28. számában kis hírt tett közzé a tászoktetői kövekről, jelezve, hogy e kövekről bővebb fölvilágosítást *id. Jósa S.* adhat, aki a köveket már régóta ismeri.

E hírre az *Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtára* a tászoktetői emlékek megtekintésére *Dr. Kovács Istvánt* küldötte ki. Előzőleg azonban *Dr. Kovács István* *Jósa S.* igazgatótól körülményesebb fölvilágosítást kért, mire *Jósa igazgató* azt válaszolta, hogy ezt csak akkor teheti, ha a hó eltakarodik és a köveket újra megnézheti. Így történt aztán, hogy *Jósa igazgató* az 1913. év július havában kiment a *Tászoktetőre, mely alkalommal magával vitte Kémenes Antalt is a kövek megtekintésére.*

Megvizsgálván a köveket, július 24-én kelt levelében megadta *Jósa igazgató* *dr. Kovácsnak* a kellő fölvilágosítást, aki aztán augusztus elején megjelent a helyszínen; a köveket lefényképezte és ismertetést írt azokról.

Ezeket így, az igazságnak megfelelően, mind megírta *Dr. Kovács István* a „*Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából*“ c. folyóirat 1914. évi első füzetében megjelent ismertetésében. A kövek fényképét is közölte, ismertetéséről különnyomat is készült.

Az ismertetésben azt is megírta *Dr. Kovács István*, hogy az *Archeológiai Értesítő* 1913. évi évfolyamának 468-ik lapján e tárgyban rövid tudósítás jelent meg, *melybe a tászoktetői emlékek felfedezését, fényképezését illetőleg tévedések csúsztak be;* mely tévedéseket aztán helyesbített ismertetésében.

Egyébiránt Kémenesnek e tárgyban 1914. január 7. kelettel — hozzá intézett leveléből is, és e levél folytán ugyancsak e tárgyban *Jósa igazgatóhoz* intézett kérdésemre *Jósa igazgatónak* hozzám írt válaszleveléből is világosan kitűnik, hogy Kémenes állítása téves.

Id. Jósa Sándor elhalálozván, nem nyilatkozhatik. Nekem kellett tehát, az igazság érdekében, nyilatkoznom s a megismételt — talán feledékenységből származó — téves állítást helyesbítenem.

id. JÓSA JÁNOS
ny. áll. főgimn. tanár.

E cikkemre a HV. felelős szerkesztője a következő választ írta a Hargitaváralja 1957. évi november 18-iki számában „Lármafa“ c. alatt:

„Az após, vagy a vő volt-e a tászoktetői húnfelirat felfedezője? Egy negyedszázaddal előbb befejezett és lezárt ügy került szőnyegre egy szegedi napilap november 7. számában folyóiratunk e kérdést érintő közleményének visszhangjaként. A cikkíró, id. Jósa János nyugalmazott főgimn. tanár, azt állítja ugyanis, hogy a tászoktetői kövek rovásos feliratait 1913-ban nem dr. Kémenes Antal fedezte fel, hanem apósa, id. Józsa Sándor. A nyilatkozatot ma az tette szükségessé a cikkíró szerint, hogy az após elhunyt és így nem védekezhetik. Id. Józsa Sándor azonban 1926-ban húnymt el Ditróban, egy jó évtizeddel ezelőtt, mégis tizenhárom esztendő állott rendelkezésére, hogy az 1913. esztendőben Kémenes névével forgalombahozott s a napilapokban, folyóiratokban és Lexikonokban országosan ismertetett felfedezés prioritását megvédelmezzze, illetőleg a téves adatokat megcáfolja. Miért kellett egy negyed század múltán nyilatkozni az „igazság“ érdekében? Különös! S még különösebb az, hogy 1913-ban id. Józsa Sándor a Pesti Hirlapban közzétett híradás után Dr. Kovács István felvilágosítást kérő levelére azt válaszolja, hogy: „ezt csak akkor teheti — írja a cikkíró, — ha a hó *eltakarodik* és a köveket újra meg nézheti“. — Így történt, hogy „1913. júliusában id. Józsa S. kiment a Tászoktetőre s magával vitte vejét, Kémenes Antalt is.“ Mi is az igazság érdekében egyelőre megemlítünk annyit, hogyha id. Józsa S. valóban ismerte volna, helyesebben, látta volna a köveket már előbb is, rögtön megadhatta volna a felvilágosító választ dr. Kovácsnak, a hó eltakarodásának megvárása nélkül is. Éppen ez az adat bizonyít amellet, hogy id. Józsa Sándor ismerte ugyan, de nem látta addig, a feliratos köveket, mert csak hallomásból tudott róla, hiszen a székely pásztorok valóban jóval előbb tudtak és beszéltek a kövekről, de a székely történelemmel foglalkozók egyike sem vett annyi fáradságot magának, hogy kiránduljon az 1500 m. magas Tászoktető emlékeihez. Mi teljes objektivitással kezeljük ezt a negyedszázad után szőnyegre dobott problémát, bár a részrehajlás bennünk is meg volna arra nézve, hogy id. Jósa János fivérének, id. Józsa Sándor érdemei elismerését mélyítő serpenyőbe dobjuk súlyunkat, ha nem tartanók az igazság tiszteletét előbbrevalónak az egyéni érdekek kultuszánál. Mindenesetre valószínűnek látszik az, hogy egy század mulva híres akadémiai székfoglalók fognak születni annak bizonyítására, hogy az após, vagy a vő volt-e a tászoktetői rovásírásos kövek felfedezője, ha a ma még élő szem- és fültanuk hivatalos formában végleg el nem döntik e — a székely őstörténelem szemszögéből nézve olyannyira nagyfontosságúnak ígérkező — székely kérdést“

Erre adtam ki aztán az alábbi kis röpiratot. Kiadásának oka a bevezető sorokban olvasható. Megjegyzem, ebben itt a 3. pont kivonatosan van írva. Nagy Géza írását a 6. lapon részletesen ismertetem.

„Még egyszer a tászoktetői emlékekről.“

A szegedi *Hargitaváralja* november 18-iki számában foglalja a *Szegedi Új Nemzedék* november 7. számában megjelent cikkemmel, mégpedig a tényállást elhomályosító s az olvasót a való megismerésben gátló módon.

Kötelességemnek tartom tehát cikkére válaszolni s a kérdést kellőképen megvilágítani, még pedig tények felsorolásával.

Mindenekelőtt azonban idézem a HV. cikkéből a következőket:

„id. J. J. azt állítja, hogy a tászoktetői kövek rovásos felíratait 1913-ban nem dr. Kémenes Antal fedezte fel, hanem apósa, id. Józsa Sándor. A nyilatkozatot ma az tette szükségessé a cikk-író szerint, hogy az após elhunyt és így nem védekezhetik. Id. Józsa S. azonban 1926-ban hunyt el Ditróban, egy jó évtizeddel ezelőtt, mégis 13 esztendő állott rendelkezésére, hogy az 1913. esztendőben Kémenes nevével forgalombahozott s a napilapokban, folyóiratokban és lexikonokban országosan ismertetett felfedezés prioritását megvédelmezze, illetőleg a téves adatokat megcáfolja. Miért kellett egy negyed század múltán nyilatkozni az „igazság“ érdekében? Különös!“

Ezeket írja a HV. szerkesztője. Ezekre a következő tények felsorolásával adom meg fejtegetésére és kérdésére a választ.

1. Első tényként főlemlítem, hogy *Kémenes* állítása szerint is 1913. év *nyarán* történt az ő állítólagos felfedezése. (Archeológiai Értesítő, 34. k. 7. sz.) Ellenben id. Józsa S. 1913. évi *április* havában hívta fel a közfigyelmet a Pesti Hírlap útján az emlékekre; de már azelőtt jóval egy évvel felhívta volt a Nemzeti Múzeum figyelmét azokra, magánlevélben.

2. Második tényként megismétlem, amiket előző cikkemben írtam, hogy t. i. dr. Kovács István kolozsvári osztályarcheológus helyszíni szemléje, kutatása, vizsgálódása, s leghitelesebb értesülései alapján éppen a *Kémenes* nevével kapcsolatba hozott hírlapi téves hírek helyesbítése, cáfolata végett, 1914-ben *magyar és francia nyelven megírt* s kiadott könyvében megírta azt is, — még pedig id. Józsa S. tudtával és beleegyezésével, — hogy id. Józsa S. a felfedező s hogy az *Archeológiai Értesítő* tudósítása is a *felfedezést, fényképezést illetőleg téves*. (Dr. Kovács könyve 229. l.) Dr. Kovács fényképezte le a köveket, ő ismertette meg az egész dolgot könyvében, melyre akkor a tudományos világ is felfigyelt.

3. *Harmadik tényként* idézem az Arch. Ért. szerkesztőjének, az Arch. Ért. 1913. évi évfolyamában tett kijelentéseiből a következőket:

„Kémenes A. cikket írt (dr. Kovács könyvének megjelenése előtt) a feliratos kövekről s cikkét rajzokkal és a feliratos kövek fényképmásolataival ellátva, felküldötte közlés végett az Arch. Írt. szerkesztőségének. Már a cikk ki volt szedve és teljesen elkészítve az Arch. Ért. 1914. évi februári száma részére, amidőn a szerkesztő január közepén arról értesült, hogy a Kémenes által felküldött tászoktetői fényképmásolatok dr. Kovács Istvántól valók, s az Erdélyi Nemzeti Múzeum tulajdonát képezik, melyeknek közzétételét dr. Kovács István magának tartotta fenn. Ezért a szerkesztő szükségesnek látta, hogy elhalassza Kémenes cikkének s mellékleteinek közlését. A szerkesztő aztán dr. Kovácshoz fordult, megküldötte neki a kefelenyomatokat is, és arra kérte, hogy mivel már minden készen van a kinyomatásra, engedje át a közlés és ismertetés jogát az Arch. Értesítőnek. Erre dr. Kovács Istvántól azt az értesítést kapta a szerkesztő, hogy az Erdélyi Múzeum a maga kiadványaiban számol be kutatásainak eredményéről; ezeket azonban még nem tartja befejezeteknek s a nyáron szándékoznak folytatni (a folytatást a háború kitörése akadályozta meg). A szerkesztő ezután kijelentette, hogy tehát kénytelen nélkülözni a fényképmásolatokat, s csupán a Kémenes cikket közölte. (Arch. Ért. 1913. évf.)

4. Negyedik tényként fölemlítem, hogy az 1913. évben megjelent egyik székely-történeti munkámban, a legmegbízhatóbb értesülés alapján, én is megírtam, úgy, miként dr. Kovács, hogy id. Józsa S. igazgató-tanító fedezte fel a tászoktetői emlékeket.

Nos hát, az 1913-ban és 1914-ben kíméletesen megírt, s fennebb a négy pont alatt felsorolt valóigazságok alapján, teljes meggyőződéssel hittem s amíg élt, id. Józsa S. is hitte, hogy a kérdéses dolog végleg el van döntve, teljesen el van intézve. És ezt annyival inkább hittük, mert egy negyedszázad alatt, és id. Józsa S. életében Kémenes még csak kísérletet sem tett arra, hogy a fentti négy pont alatt felsoroltakat megcáfolja s állítása helytállóságát igazolja.

És most, egy negyed század múltán, id. Józsa S. elhalálózásának 11-ik esztendejében, azt olvasom hol a Székelység-ben, hol a szegedi Hargitaváraljában, hogy dr. Kémenes Antal fedezte fel a tászoktetői emlékeket; ő fényképezte le és ő ismertette meg a tudományos világgal és hogy minő érdemeket szerzett fontos felfedezésével!

Tehát most, egy negyedszázad múltán éppen Kémenes és a HV. F. szerkesztője újította fel — ők tudják, miért, — a negyedszázad előtt alaposan megcáfolt dolgot, most is minden bizonyítás, vagy cáfolat mellőzésével (a Lexikonokról alább szólok). A rég eltemetett halottnak ez az önkényes újra való feltámasztási kísérlete tette kötelességemmé, hogy az ellen — s valóban az igazság érdekében és néhai id. Józsa S. érdekében is, — nyilatkozzam,

tehát a most újból megismételt téves állításaikat én is most és újból helyesbbitsem.

A *Hargitaváralja* szerkesztője azonban még különösebbnek tartja, hogy „id. Józsa S. a hó eltakarodása után megy ki a kövekhez, mert — a szerk. szerint, — ha ismerte, helyesebben látta volna a köveket, már rögtön megadhatta volna dr. Kovácsnak a felvilágosító választ, és éppen ez az adat bizonyítja, hogy id. Józsa S. ismerte, de nem látta addig a feliratos köveket.“

Erre csak azt mondom, hogy id. Józsa S. akkor ismerte meg a köveket, mikor először meglátta. Ez pedig az 1913. évet jóval megelőzőleg történt. (L. az első pont a.) Ő bejárta s ismerte Csikmegeye minden zege-zugát. Ő írta meg Csikmegeye földrajzát is tanítványai számára. Ismerte jól az ottani természeti viszonyokat s jól tudta, hogy a hó eltakarodása előtt azok a kövek hozzáférhetetlenek. Ezt megírta dr. Kovácsnak is. A kövekhez pedig azért kellett válaszadás előtt kimenni, mert dr. Kovács arra is megkérte id. Józsa Sándort, hogy mielőtt ő — dr. Kovács, — odamenne, a kövek betűinek formáiról is küldjön ismertetést. (L. dr. Kovács könyve 229. l.) Ezt pedig csak úgy tehettem meg, ha odamegy és lerajzolja a betűket. Mert azokat a különös, sok változatú betűket, ha százszor, ezerszer látta is valaki, a távolból, képzeletből lerajzolni: képtelenség. Kiment tehát a hó eltakarodta után a kövekhez, lerajzolt számos betűt és 1913. július 24-én el is küldötte dr. Kovácsnak; még nekem is küldött belőlük másolatokat. Kémenest pedig azért vitte magával, hogy neki is megmutassa s vele is megismertesse azokat a köveket.

De történt még különösebb dolog is. Ugyanis id. Józsa S. mint fennebb említettem, 1913. július 24-én elküldötte dr. Kovácsnak a szükségeseket. Erre aztán a *Sepsiszentgyörgyön* megjelenő *Székelynép* c. lapnak már július 29-iki számában ismeretlen forrásból az a feltűnő hír jelent meg, hogy *Kémenes Antal a ditrói Tászkotetőn* a székely betűkhöz hasonló felírású köveket fedezett fel. A hír aztán bejárta a lapokat. Az *Arch. Ért.* szerkesztőjét is a *Székelynép* híre készítette arra, hogy Kémeneshez forduljon. (L. az *Arch. Ért.* 1913. évf.). Kémenes aztán cikket írt s azt az írásos kövek fényképmásolataival ellátva, felküldötte az *Arch. Ért.* szerkesztőjének. E fényképmásolatoknak pályafutását fennebb, a harmadik (3.) pont alatt ismertettem. A *Székelynép* híre bekerülvén a napilapokba, folyóiratokba, Lexikonokba, természetesen bennök maradt a téves hír, megcáfolás után is. És most, a negyedszázad előtt már megcáfolt hírt tartalmazó napilapokkal, folyóiratokkal és Lexikonokkal akarja a *Hargitaváralja* szerkesztője igazolni, hogy Kémenes a felfedező, fényképező, stb.

A felsoroltakból immár ítéljen az olvasó. Ezzel az ügyet a magam részéről végleg befejeztem.

id. JÓSA JÁNOS
nyug. áll. főgimn. tanár.“

E röpiratra dr. Kémenes Antal választ írt a Szegedi Uj Nemzedék 1937. évi december 25-iki számában, melyet itt egész terjedelmében közlök s megteszem rá észrevételeimet.

„Válasz id. Józsa Jánosnak.

Először a Szegedi Uj Nemzedék november 7-iki számában, december 5-én pedig röpiratban idősebb Józsa tagadja, hogy én vagyok a tászoktetői (Ditró, Csik vm. határa) székely rovásírásos emlékek felfedezője és kétségbe vonja azt is, hogy jogom volt a rovásírásos emlékekről készült fényképmásolatok irodalmi felhasználásához. Ezzel kapcsolatban röviden az alábbiakban adom meg a legszükségesebb felvilágosítást.

A hagyományok szerint nemzedékek adták szájról-szájra imádtott szülőközségemben, hogy ennek határában a Tászoktetőn „írásos kövek“ vannak.

Mint a csikszeredai rk. sf. főgimnázium történelemtanára, nagy érdeklődéssel olvastam a Vasárnapi Ujság 1913. 17. számában az 1515-i konstantinápolyi székely rovásírásos emlék felfedezéséről szóló hírt. Ez és fenti gyermekkori ismeretem az „írásos kövek“-ről adta az igazi lökést arra, hogy a Tászoktetőn kutassak az írásos emlékek után. Így fedeztem fel 1913. nyarán a székely rovásírásos emlékeket, melyeknek anyagát először én tanulmányoztam. Én ismertetem vármegyém és fővárosunk sajtójában. A Kárpátoktól le az Adriáig a magyar sajtó az én nevemmel kapcsolatosan ismertette, méltatta és zárta le „nagy elismeréssel“ végleg a tászoktetői felfedezést. Nem vett tudomást sem id. Józsa János *Adalékok*, sem Kovács István dr. kolozsvári osztálygeológus „A tászoktetői sziklakarcolatok Csik vármegyében“ c. művéről. Mivel komoly hang felfedezésem ellen nem csendült fel, negyedszázad leforgása alatt nem volt szükség cáfolatra. Ebből következik, hogy felfedezésem a történeti hűségnek megfelelően került bele a magyar lexikonokba, amelyek ennél fogva nem szorultak és nem szorulnak hibaigazításra soha.

Kovácsnak fent idézett műve hátramegett eldobott irodalmi akna volt, épúgy, mint id. Józsa, a Szegedi Uj Nemzedék november 7-iki számában elhelyezett cikke. Kovács sem nem küldte el nekem művét, sem nem értesített a felfedezésemet érintő műve 229. lapja tartalmáról. Így történt, hogy most id. Józsa röpiratából szereztem tudomást róla. T. i. 1914-ben Tészoktető felett is beborult az ég. Jött a hadszíntéri világháborús szolgálatom s közel 5 éves szibériai kálvária járás utána. Kommunizmus, oláh megszállás. Jöttek a kenyérgondok és nem értem rá újra visszatérni az amúgy is nyugvópontra jutott tárgyra.

A tászoktetői felfedezésem és anyagának a sajtóban általam történt ismertetése után, Kovács Istvánt saját kérésére kivittem a Tászoktetőre és megmutattam neki a felfedezésem színhelyét és

anyagát. Közös munkával elvégeztük a rovásírásos emlékek terep-felvételét. A helyszíni tanulmányozás során közöltem vele, hogy én is le akarom fényképeztetni az emlékeket. Azonban szülőközségben nincs fényképész. Tászkotetőtől kb. 26 km.-re eső Gyergyószentmiklósról kell kezdőtanári szerény tárcám terhére fényképészt kivinni. Így történt, hogy vele szemben tanusított szívességem viszonzásaként az emlékekről készített fényképek 1—1 másolatpéldányszámát irodalmi felhasználás céljaira felajánlotta nekem. Kolozsvárról az ígért fényképmásolatokat címemre megküldte. Cikkemmel, rovásírásos emlékekről készített eredeti rajzaimmal együtt így küldtem el a fényképmásolatokat is az Arch. Értesítő szerkesztőjének, ahol nagy meglepetésemre az ígéret ellenére is tiltakozott a fényképmásolatok felhasználása ellen. Nagy Géza szerkesztőnek megírtam és felvilágosítottam őt Kovács eljárásáról. Közben kitört a világháború. Elnémult a Tászkotető, a toll és beszélt a vér, a vas . . . Szó-, vasv írásbeli érdeklődésre a kezemenél lévő bizonyítékok birtokában szívesen adok e tárgyban bővebb felvilágosítást akárkinek.

Dr. Kemenes Antal,
jászberényi áll. főgimnáziumi r. tanár.“

Hogy nem Kémenes a felfedező, azt a már felsoroltak, főleg id. Józsa S. két levélben tett, fennebb idézett nyilatkozata immár végleg eldöntötték, s így világos, hogy Kémenes újra és újra *tudva valótlant állít* e kérdésben. A fényképmásolatok használatát, illetőleg éppen most kaptam Kolozsvárról január 11-ről kelezve levelet, — tehát éppen á propo jött, — e szerint: „dr. Kovács István 1913-ban Ditróba utazott s mint id. Józsa Sándor vendége, együtt mentek szekéren (a fenneb már megnevezett társakkal) a Tászkotetőre azokhoz a kövekhez, melyeket id. Józsa S. nem sokkal azelőtt Kémenesnek is megmutatott volt. Ekkor velük ment Kémenes is. Kovács rajzolt, fényképezett, a fényképekből valószínűleg adott tiszteletből Kémenesnek is, aki legkevésbé sem árulta el, hogy a dologgal kapcsolatban irodalmi babérokra stb. vágyik, és így meglepő volt Kovácsra nézve Kémenes cikke az Arch. Ért.-ben, ami őt (Kovácsot) nagyon bosszantotta. Ha Kémenes említést tett volna szándékáról, nem hogy ellene lett volna Kovács, hanem még felvilágosította volna, hogy miket írjon. Így a Kémenes közleménye *után* jelent meg Erdélyi Múzeumban dr. Kovács István tanulmánya, melyben csak a való tényállást ismertette.“

Mindezek után nagy lelkiismeretlenséggel azt meri állítani Kémenes, hogy Kovácsot saját kérésére ő vezette ki a Tászkotetőre és ő megmutatta neki felfedezése színhelyét és anyagát; sőt a szegedi HV. 1938. évi január 8-iki számában úri szószegőnek minősíti dr. Kovácsot.

Továbbá ezeket írja:

„Kovácsnak fent idézett műve hátmegett eldobott irodalmi akna volt, épúgy, mint id. Jósa a Szegedi Uj Nemzedék november 7-iki számában elhelyezett cikke. Kovács sem nem küldte el nekem művét, sem nem értesített a felfedezésemet érintő műve 229. lapja tartalmáról. Így történt, hogy most id. Jósa röpiratából szerezttem tudomást róla.“

De dr. Kovács nem is volt köteles művét Kémenesnek megküldeni, sem tartalmáról értesíteni, különben is műve megjelent a könyvpiacra, Kémenes apósa, id. Józsa Sándor is megkapta a művet. Ugyanis Kémenes apósa, id. Józsa Sándor 1914. április 14-én kelt levelében arról értesít engem, hogy dr. Kovács István dolgozatából már megkapta a tiszteletpéldányt. Valószínű, hogy Kémenes is kapott tiszteletpéldányt, hiszen ő is segédkezett a Tászkotetőn, de hogy látta s olvasta dr. Kovács dolgozatát, az kitűnik Kémenesnek 1914. évi május 14-én kelt, Gyergyószentmiklósról nekem küldött zárt levelezőlapjából, írván többek közt a következőket:

„Kovács István dr. az Erd. N. Múzeum egyik dolgozatában . . . (így, pontozva) szem- és fültanuim vannak arra nézve, hogy alapos ferdtések vannak a dolgozatban . . .“

Aztán haragszik nagyon Kémenes a „ditróiakra“, valószínűleg az apósára, hogy nem állt neki kötélnek . . .

Kémenes tehát tudatosan valótlan állít, mikor azt írja, hogy „nem látta Kovács dr. művét s csak most, az id. Jósa röpiratából szerzett tudomást róla.“ Mert saját írása igazolja, hogy látta, olvasta s állítólag még ferdtéseket is fedezett fel abban. Tehát elég ideje volt az állítólagos ferdtések helyreigazítására, cáfolására. Nem tette. Azok ellen nyilvánosan soha egyetlen szót sem emelt. Így zárult le — ismétlem, — az ügy az 1914-ik év elején, februárban.

Tudatosan valótlan állít tehát akkor is Kémenes, mikor azt írja, hogy dr. Kovács István műve és az én röpiratom hátmegett eldobott irodalmi akna volt.

*

A Hargitaváralja szerkesztője, if. Jósa János nyilatkozott a lap 1937. évi december 22-iki számában (a fiával beszélgetve).

Nem is akartam Nyilatkozatát figyelembe venni, hiszen az eddig felfejtettek eléggé megadják a választ, mégis egy pár kijelentésére — inkább az olvasó kedvéért, — megteszem megjegyzéseimet.

1. Azt állítja, hogy a röpirat szerzője előtt (már t. i. előttem) nem az „igazság“ kiderítésének célja lebeg.

2. Az utóbbi időkben a történelmi igazság kárára végzett írásaimban napvilágot látott tévedésekről beszél a szerk., mintha én Herrmann A. életét nevetségessé tevő, hamisított iratokat közöl-

tem volna, s mintha ő, — ifj. Jósa J. — Herrmann nevének nevetésessé tételét megakadályozta volna.

3. Azt írja, hogy köztem és id. Józsa Sándor között levelezés indulhatott meg a felfedezés családi érdekkörébe való szorosabb bekapcsolása tárgyában, akkor, amikor Kémenes a harctéren volt.

4. Horrendum dictu! Ifj. Jósa J. akarja, illetőleg már nem is tudja az én becsületesemet megmenteni a Herrmannal szemben elkövetett „bűnömért“!

Ad 1. Hogy ki törekedik az igazság kiderítésére és ki annak elnyomására: én-e, avagy Kémenes és társa, ifj. Jósa J., az már az eddig írtakból kétségtelenül kiderült.

Ad 2. E pont alatt emlegetett *írások* alatt csak azt a két kis füzetet lehet érteni, melyeket dr. Herrmann Antal özvegye kiadott. *Dr. Lambrecht Kálmán egyetemi tanár* ezt írta: „A most Herrmann Antalról megjelent kicsiny könyv nagy szeretettel van megírva, s nagyrészt személyes elbeszélései alapján készült, tele sok értékes művelődéstörténeti aprósággal. Mindenki, aki ismerte a sokoldalú etnografust, élvezettel lapozza végig a sok eredetiséget tartalmazó füzetet. Ez a két füzet nem ízlik a HV. szerkesztőjének és feleségének.

Meg kell itt jegyezni a következőket: Néhai dr. Herrmann A. élete utolsó éveiben a legszigorúbban megszakított minden összeköttetést a szerkesztő ifj. Jósa Jánossal és családjával. Talán ezért nevezte a tudóst halála után pángermánnak (erre tanúim vannak). — Igazolom, bizonyítom, hogy én a két kis füzetet, melyeknek címe: „*A föld problémája, Emlékezés Dr. Herrmann Antalról*”, átnéztem, alaposan átvizsgáltam, minden sorát, s minden egyezik a tudós elbeszélésével és sajátkezű írásaival. Én válogattam ki a közölt verseket, vagy versformában közölt nyilatkozatokat a tudós sajátkezű írásaiból, több darabot az özvegy tudta nélkül. Tettem pedig ezt azért, hogy az addig védtelenül megtámadott özvegyet megvédelmezzem, s az ellene éppen ifj. Jósa János és közvetlen környezetéből felelősség nélkül megindított pletykákat megcáfoljam. A közölt írásoknak vannak magyarázó szövegei is, de azokat nem közlöttem, mert sérteni senkit sem akartam, csak leleplezni a pletykákat. Azért is rendeztem sajtó alá a füzeteket. Az említett okokból nem tetszenek a füzetek ifj. Jósa Jánosnak. Éppen azért hamis és célzatos beállítással úgy akarja feltüntetni a dolgot, mintha én, vagy az özvegy az írásokkal megsértettük volna a tudós emlékét, és ő — ifj. J. J. — a védelmező. Ezért szaladt fel Budapestre a tudós gyermekihez ifj. Jósa János a füzetekkel árulkodni az özvegyre. Pedig az özvegy a tudós gyermekeiről mindig a legnagyobb tisztelettel emlékezett meg. Én vagyok mindenért felelős, de csak a közlésért, mert az írások a tudós sajátkezű írásai. A felelősséget vállalom is bármikor.

Én is írom a tudós életrajzát, illetve összeállítom életrajzi adatait hiteles adatok alapján, olyan oldalról is világítom meg az

ő életét, amilyen oldalról még senki sem írt. — Hiszem, el fog jönni az idő, mikor udvarnoki dr. Herrmann Antal is tisztán fog látni mindent.

Ad 3. Engem a felfedezés annyiban érdekelt, hogy 1913-ban megjelent *Adalékok* stb. című munkámban a székely ősrásról tárgyaltván, mintegy bizonyítékot fölemlítettem, hogy éppen a Székelyföldön fedezett föl id. Józsa S. húnfeliratos köveket, csak tévedésből áll ott, hogy 1913-ban fedezte föl, mert, mint már fennebb is kimutattam, 1913-ban csak a közfigyelmet hívta föl azokra. — Irjon rólam, az előről, akármit ifj. Jósa János, de a halott id. Józsa Sándorról, aki több mint félszázadig működött Ditróban, mint kiváló pedagógus, elismert, jeles tankönyvíró, aki a kath. egyházközségnek főgondnoka, a közbirtokosságnak jegyzője is volt, akit *XI. Pius pápa a Bene Merenti-ről* megérdemelt arany érdemrenddel tüntetett ki, — erről az id. Józsa Sándorról más hangon beszéljen, ne gyanúsítsa semmivel, mert ő a Kémenes-féle babérokra sohasem vágyott. Különben a fent már közölt levelekből világosan kitűnik állításának alaptalansága. A levél 1914. június 10-én, tehát békeidőben kelt, Kémenes különös „*kívánságának*“ apósa által történt visszautasítása után és a Kémenes bevonulása előtt. Tehát valótlant állít ifj. Jósa János is (l. fennebb a levelet).

Ad 4. Ifj. Jósa János az én becsületesem ne féltse; sokkal jobb lesz, ha a magáéra ügyel. Én 37 (harminchét) esztendeig becsülettel szolgáltam magyar hazámat — itt van az elismerő okirat az illetékes felsőbb hatóságtól, — nyugalmi éveimet is csendes, becsületes, állandó munkássággal töltöttem; ezután is Isten segítő kegyelmével csak megleszek ifj. J. J. segítsége nélkül is.

Mindenesetre szomorú és fájdalmas dolog, és nagy lelki eltévelyedésre mutat, hogy a fiú az apát és nagybátyját, akik mindeütt és mindenkor tiszteletben és megbecsülésben részesültek és hosszú évtizedeken át híven szolgálták hazájukat: durva ráfogásokkal, meggyanúsításokkal illeti, sértegeti, és a jelképes székely község hivatalos lapjában utcai hangú s modorú cikkeket közöl, mint felelős szerkesztő, még pedig egy hamis ügy védelmezésében. Ez eljárás elbírálását az olvasóra bízom.

*

Kémenes Antal is hosszú „*választ*“ ír a szegedi *Hargitavár-alja* 1938. évi január 8. számában, melyből idézem a következőket:

„Hogy az olvasóközönség tisztán lássa a vita értelmének igazi oldalát, röviden az alábbiakban adom meg a legszükségesebb választ és felvilágosítást. A kezemenél lévő bizonyítékok birtokában szó-, vagy írásbeli megkeresésre az érdeklődőknek szívesen adok részletesebb felvilágosítást is. Egyébként a *tászoktetői* feliratokra és a tulajdonjegyekre vonatkozó *felfedezésemről* lássa a t. olvasó az *Alkotmány, Pesti Hírlap, Magyarország* 1913. évi 177, az *Alkotmány* 1914. 8. számát.“

Már fennebb kimutattam, hogy Kémenes az ő tászoktetői „felfedezéséről” soha egy szót sem szólott mindaddig, amíg id. Józsa Sándor vele az írásos köveket meg nem ismertette. Ez a megismertetés pedig 1913. évi július 22., vagy 23-án történt, mert 24-én már elküldte Józsa Kovácsnak a betűk rajzait. És ime, a kövek megismertetése után, alig pár napra, a lapokban már megjelenik a tudósítás, hogy Kémenes húnfelírásos köveket fedezett fel a Tászoktetőn. Így hozta a hírt az *Alkotmány* 1913. évi július 27-iki (177.) számában (az 1914. január 9-iki száma szóról-szóra leközli az 1913-ban közlöttet). A *Magyarország ugyancsak* 1913. július 27-iki számában közli ugyanazt a tudósítást; a *Székely Nép* 1913. július 29-iki számában; a *Csikvármegye* 1913. évi július 30-iki számában (átvéve szóról-szóra az *Ellenzék* 1913. évi 170. számából). A *Csiki Hirlap* 1913. évi augusztus 2-iki számában; a *Székelység* 1913. évi augusztus 3-iki számában. A közlemények tartalma ugyanaz.

Dehát ki küldötte be a tudósítást oly hirtelen a lapoknak? — Kémenes a Szegedi Uj Nemzedék 1937. dec. 25-iki számában megjelent *válaszában* — mely válasz fennebb szóról-szóra közölve van, — maga írja:

„Igy fedeztem fel 1913. nyarán a székely rovásírásos emlékeket, melyeknek anyagát először én tanulmányoztam. *En ismertetem vármegyém és fővárosunk sajtójában.*” Igen, ő maga, Kémenes küldötte be a tudósítást a lapoknak; mert akkor senki más oly hirtelen nem is küldhetett volna be olyan tudósítást.

És most, 1938-ban, Kémenes az 1913-ban saját maga saját magáról illetéktelenül beküldött „téves” tudósítással akarja igazolni, hogy ő a felfedező és utasítja az olvasót, hogy nézzék meg a megnevezett lapokat; ott a bizonyítéka . . .

Továbbá ezeket írja:

„Az olvasó tájékoztatására mindjárt előljáróban megemlítem, hogy ezt a tollharcot a támadó 86 éves aggastyán magas korára való tekintettel nem kerestem. Mivel azonban a rosszakaratú kihívást megkaptam, nem térhettem ki előle. *Kiálltam tehát a gátra* (már látszik, milyen gátravaló derék legény), hogy szembe nézzek az id. Jósá-féle tudomány álarca alá bűjt igazságkeresésnek.”

Dehát, uramfia! Ki harcol, ki személyeskedik?! *En nyíltan jelentettem ki, hogy Kémenesnek talán feledékenységből származó állítása téves, s ezt hitelesen bizonyítani is tudom;* s amint a felsoroltakból immár látható, állításomat be is bizonyítottam. Nyilatkozatommal senkit sem sértettem, nem személyeskedtem, s ha első nyilatkozatomat megszívlelték volna s hallgatnak vala: most nem volna semmi baj . . . Kémenes azonban megkezdte a „harcot.” Dehát miből áll ez a harc? Mindenképen azt akarja bizonyítani, hogy ő a „felfedező”. Cikkében aztán összehord mindenfélét, még *Calderonit* és *Tolsztojt* is aposztrófálja, aztán gya-

lázkodik, gyanúsít, vádol, kisebbít, a valót tagadja, a valótlanat valónak mondja, szóval hánykolódik, mint a hálóba került vad, mely hálót — mint Arany János írja, — le ugyan nem tépheti, de magát, míg hánykolódik, jobban behömpölygeti. Fiat applicatio! Aztán említett hősi „fegyvertényeivel megmutatván, hogy ő a legény a gáton, babéraitra leheveredve, mondja ki a végső szentenciát: „Lássátok, emberek! Id. Jósa és dr. Kovácsnak az a törekvése, hogy id. Józsa Sándort kinevezzék felfedezőnek, csúfos kudarcot vallott.“

Az olvasó immár meggyőződhetett, hogy a „gátról“ elhangzott nagy láрма és ez a Kémenes-féle „bölcs ítélet“ egy kissé idő előtt hangzott el. Még súlyosbítja a dolgot az is, hogy Kémenes tudatosan akarta a való igazat elhomályosítani, és durva támadásával és életéveim számának célzatos emlegetésével is az olvasót ítéletében megtéveszteni.

Azt a vakmerő állítást is megkockáztatja, hogy én bosszúból dolgoznám, amit mint alaptalan ráfogást, a legerélyesebben visszautasítok, mert éppen olyan alaptalan ráfogás ez is, mint ahogy dr. Kovácsra is ráfogta, hogy szószegő, hamis aknavető, hogy az ő dolgozatát nem is látta, stb.

Azt is írja: „id. Jósa János legközelebbi hozzátartozóit is perbe fogta, és a Szegedi Új Nemzedékben kinyíltterezve meghurcolta. Saját családja és mások után így kerültem én sorra . . . ami természetes is, mert lényegének alaptermészetrájza, lélektani képe, beállítottsága a mindenáron való személyeskedés, mások értékcsökkentése“ . . .

Itt már igazán a tehetetlen ember dühe szólal meg. Itt igazolódik a közmondás: „haragszik, mert nincs igaza“. Nem is tudtam eddig, hogy olyan rettenetes „lélektani beállítottságú“ ember voltam és szerintem most is az vagyok, pláne még „értékcsökkentő“ is. Mert hiszen a hosszú évtizedek alatt feletteseim, tanártársaim, tanítványaim, sőt a szülők is éppen ellenkező véleményen voltak. De még magának Kémenesnek is eddig éppen ellenkező véleménye volt az én „lélektani képem, beállítottságomról“, mint amilyennek *most* feltünteteti. Véleménye megváltozásának itt is ugyanaz az oka, mint irodalmi működéséről való korábbi véleménye megváltozásának. Ez utóbbit mindjárt alább ismertetem.

Kémenes tehát *most* felfedezte másik „*alaptermészetemet*“ is. Nevetek is örömben, hogy ezt én is végre, éppen 86 éves koromban, megismerhettem Kémenes úr „válaszából“. Hát igaz: jó pap holtig tanul . . .

Írói munkásságom közben pedig — mint ezt Kémenes is tudja, s annak idején lelkesen el is ismerte, mindig a székely történelem, elcsent, elszedegedett *értékeit* szerezgettem vissza, — emlékezzék csak pl. az elsikkasztott *székely fiúlányság* dolgára s ezzel kap-

csolatban írt *Vergődés* c. füzetemre. — Hogy eljárásom egyeseknek nem tetszett, az csak természetes. De ha a bármely okból illetéktelenül elvett értéket jogos tulajdonosának visszaszereztem, azért az az érték nem „csökkent” és így én sem lehettem és most sem lehetek „értékcsökkentő”, különösen nem: „mások értékcsökkentője”, csak a jogállapot helyreállítja. — Uti figura docet . . .

De lássuk azt a „perbefogást”, hogy mi az igazság ebben az állításában. Rövidség okáért csak annyit mondok, hogy a *periratok a lapok időszerinti számai* kétségtelenül igazolják, hogy éppen a legközelebbi hozzám tartozó — hálátlan fiú, — fogott minket perbe és éppen ő először a Szegedi Új Nemzeletben, másodszor a Hargitaváraljában „nyiltterezett ki” és hurcolt meg minket, úgy, hogy egyszer én is kénytelen voltam szertelenségeit a Szegedi Új Nemzedékben visszautasítani, Tehát éppen ellenkezője igaz annak, a mit Kémenes állít, vagyis e pontban is valótlanlalt állít Kémenes. Mivel a pert szóba hozta, elmondom, hogy mikor a lelkek nem voltak még mélységesen megsértve, megbocsátó érzéssel, atyai szeretettel, két ízben hívattam magamhoz if. Jósa Jánost és feleségét, hogy az ellentétet megszüntessem, a békét, egyetértést helyreállítsam. Nem jöttek. Mindkétszer visszautasítottak, és azután pereltek. Többet nem mondok. Megtettem kötelességemet; ez megnyugt.

Ezek után Kémenesnek még csak egy pár — őt jellemző — kijelentésére — állítására — tesztek megjegyzést. Ugyanis a szegedi HV. 1938. évi január 8. számában a 23. lapon ezeket írja:

„A harc szítása a harcért és nem az igazság, elvek, eszmék diadaláért.”

„Igy egészen világosan érthető, hogy id. Jósa több évtizedes tollforgatását miért töltötte ki meddő, vasfalba roskadó irodalmi szélmalomharc. A tudományos világ (középiskolai és egyetemi tanárok) nem állt szóba vele, vagy nem méltatta komoly figyelemre, mert történetirodalmi megnyilatkozásaiból legtöbbször hiányzott a tárgyilagosság és a megfelelő tudományos modor, az ezzel együttjáró igazságszeretet.”

Ezeket írja Kémenes.

Eltekintve attól, hogy pl. néha *dr. Kiss Albert* egyetemi tanár hosszú levélben fejezte ki legnagyobb elismerését, dícséretét munkámért; *dr. Bálint Gábor*, *dr. Czirbusz Géza*, *dr. Márki Sándor* egyetemi tanárok hasonlóképpen: *Dr. Márki* pl. az *Adalékok*-ról azt írta, hogy e munkámmal számos kérdés tisztázásához járultam. *Dr. Hollósy István*, — akit nem is ismertem, — Budapestről írt nekem lelkes, elismerő, buzdító sorokat 1911-ben, *Móra Ferenc*, tanárok, tanítók, lelkészek, írók — *Pálmay*, *Földes*, *Erőss József* főgimnáziumi tanár, *Borbély Sándor*, *dr. Györffy Gyula* orsz. kép-

viselő és még többen mások. Az *összes székelyföldi lapok*, „*Magyarország*“ a budapesti „*A Székelység*“ (1936.) stb., stb. legnagyobb elismeréssel emlékeztek meg munkáimról; sőt maga Kémenes „*a székely történelem lelkes úttörőjének*“ nevez (1922. március 7-én kelt levele). Mindezekről eltekintve, utalom az olvasót Kémenesnek e füzet 7. lapján közölt, hozzám írt levelére, melyben egyebek közt ezeket írja:

„Nagy tudományos apparátussal s jeles elmeéllel megírt értekezéseit élvezettel és tanulsággal olvasgatom s munkája érdemeit valamelyik szaklapban ismertetni és kiemelni fogom.“ (1914. január 7-én kelt levele.)

Már most Kémenesnek melyik állítását higgyük el? Munkáimnak az 1914-ik évben általa történt „*feldicsérését s érdemeimnek kiemelését?*“ avagy ugyanazon munkáimnak most, 1938-ban, ugyancsak általa *válaszában* történt „*legáncsolását s munkálkodásom szélmalomharcnak*“ nevezését-e? Mert a két állítás közül az egyik feltétlenül hamis, valótlan. Ha 1914-ben őszinte meggyőződéssel dicsérte meg munkáimat és most, 1938-ban, ugyanazon munkáimat legáncsolja: ez különös és nem férfias eljárás. Ha pedig most, 1938-ban nyilatkozik őszintén és meggyőződéssel: akkor 1914-ben csak *hízelt* nekem azért, hogy adjak neki hamis „*helyesbítési*“, írásbeli nyilatkozatot, — apósa ellen, mert az após már elutasította volt „*kívánságával*“ (l. az após levelét a 8. lapon). Már csak ebből az egy esetből is megítélheti az elfogulatlan olvasó, hogy milyen Kémenes igazságszeretete, szavahihetősége, igazmondása, de megismerheti válaszából az ő tudományos irodalmi modorát is; megértheti, hogy miért változtatta meg oly hirtelen eddigi véleményét az én „*lélektani képemről*“ és „*irodalmi működésemről*“.

Ezek után immár fölösleges tovább foglalkozni vele.

A teljesség okáért fölemlítem, hogy dr. Kovács István dolgozatában (232. l.) megírta azt is, hogy tászoktetői dolgai befejeztével még egy külön kirándulást csinált *Tölgyes* felé augusztus 9. és 10-én (1913.). Kísérői voltak: ifj. Jósa Sándor, Kémenes Antal, egy fuvaros és egy vezető. Azonban feliratos követ sehhol sem találtak.

Eszerint Kémenes három kiránduláson vett részt. 1-ször: 1913. július 22., vagy 23-án, amikor id. Józsa Sándor magával vitte a Tászoktetőre s ott vele megismertette a feliratos köveket; 2. amikor dr. Kovács a többi társakkal magával vitte ugyancsak a Tászoktetőre 1913. augusztus 4. és 5-én. 3-szor a *Tölgyes* felé való külön kiránduláson 1913. augusztus 9. és 10-én. Mindenkor őt vitték ki, és nem ő vitt másokat a helyszínre. Hogy e három kiránduláson kívül mikor és hol kutatott Kémenes, nem tudható, mert ő mindig azokat a helyeket jelölte meg, melyeket mások is már megjelöltek előzőleg. Aztán mindig csak azt mondja, hogy ő 1913.

west. 10
XB 50 420

nyarán kutatott, de az időt pontosan soha sem jelöli meg. Annyi való, a kérdéses helyen, vezető nélkül nem járhatott.

*

Dr. Kovács István nyilatkozata.

Dr. Kovács István, kolozsvári archeológus, megkapta Kémenes Antalnak a *Szegedi Uj Nemzedék* 1937. évi december 25-iki számában megjelent, hozzám intézett „válaszát“, — mely választ fennebb a 15. lapon szóról-szóra közlök. Erre dr. Kovács István az alábbi — folyó évi február 9-éről keltezett — „Nyilatkozatot“ juttatta el hozzám. Mivel az én írásom már ki volt szedve, a ki-szedetteket nem változtatva, itt, füzetem végén közlöm a nyilatkozatot.

„Nyilatkozat.“

Több, mint 24 év távlatából minden részletre nem emlékezem. A „Dolgozatok“-ban megjelent cikkem 3 első lapján híven mondtam el azt, amit tudtam e tárgyban.

„Akkor is bosszantott, most is bosszant Kémenes rövidlátása. Nem mint privát ember, hanem mint hivatalos személy, szálltam ki Ditróba. Minden, amit ott megörökítettem fényképekben, pacsolatokban, az nem az én tulajdonom volt, hanem a kiküldő intézményé. Én azokkal nem rendelkeztem szabadon, ami csak természetes. Én tehát publikálásra nem adhattam fényképeket, még kevésbé rajzokat, de barátság, a közös fáradozás révén, küldöttem fényképmásolatokat. Ezt csak tanulmányozás céljából adhattam, bizalmasan. Képzeltető, mennyire meg voltam lepődve, mikor Nagy Géza, az igazgatóm kezéhez leküldötte Kémenes másféloldalas cikkének kefélenyomatát. Megírtam a szerkesztő úrnak a tényállást, ő átlátott a szitán és nem adott fényképet a cikkhez, mert hisz ő ismerte azt, amit Kémenes kolléga nem akart és ma sem tud megérteni; a hivatalos kiszállás eredményeivel a kiküldő közeg rendelkezik első sorban. Ez bizott engem meg a soronkízüli publikálással, tekintettel Kémenes irodalmi viszketegére. Id. Józsa Sándornak megküldöttem a különnyomatot, bizonyára Kémenesnek is küldöttem. Neki teljes szabadságában állott, hogy azt, amit látott, vagy láthatott a kövek letakarítása előtt is, — a múzeumot megelőzően is publikálja. Nekem csupán az esett rosszul, hogy bizalmammal visszaélt és kényes helyzetbe hozott igazgatóm előtt.“

„Ami pedig a hátmegetti aknamunkát illeti, soha sem szoktam ilyet mívelni a lexikonokba bejegyzett nevezetes emberekkel szemben, főleg, ha „nevüktől Kárpátoctól az Adriáig hangzik a táj“, még kevésbé. Egyik gyöngeségem éppen a nyíltság, mely nem ismer orozvatámadást! Idevonatkozólag egyébként dolgoztom 229—231-ik lapján írtakért a felelősséget vállalom.

Kémenes teleharangozta a népszerűségért — annak idején —

az országot, de komoly munkára a fülebotját sem mozdította.“

„Légből kapott gyerekes beszéd, hogy engem saját kérésemre kivitt a Tászkotetőre. Hát mit gondol, Kémenes úr? Először is a község bocsátott rendelkezésre két szekeret. Másodszor, hogy jut ahhoz a gondolathoz, hogy én magamtól nem találtam volna oda, vagy hogy nélküle nem vállalkoztam volna az útra? A tény az, hogy velem jött és ez megkönnyítette munkámat. A többi lári-fári; idenéztek, ki vagyok én, aki 1913-tól 1914-ig érdeklődtem a karcolatok iránt az öregek útmutatása szerint.“

Végül megjegyzem, hogy füzetemben itt-ott ismétlések fordulnak elő, de azok a tárgy természetéből folyó szándékos ismétlések.

Szeged, 1938. február hó 12-én.

id. JÓSA JÁNOS.

Dixi, et salvavi
animam meam!

1937/38 1565

XB 50420

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through. Some words like "No. 1" and "No. 2" are faintly visible.

